

УДК 342

М.Ю. Клейман,

аспірантка кафедри адміністративного процесу і права
Одеського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Анотація. Досліджено особливості регулювання приватної детективної діяльності у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Висвітлено основні положення законодавчих актів у відповідності до яких приватні детективи надають детективні послуги населенню. Розглянуто види та зміст ліцензій для повноцінної детективної діяльності.

Ключові слова: приватний детектив, розслідування, ліцензування, асоціація, Велика Британія.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні продовжує формуватися система адміністративно-правового регулювання приватної детективної діяльності. Для суспільних відносин, що склалися десятиліттями, не є характерною є повноцінна довіра до державних правоохоронних органів. Це пов'язано з надмірним контролем з боку влади у радянські роки та дисбалансом у сфері правопорядку в роки незалежності. Наприклад, дублювання повноважень одних органів іншими призводить до виникнення суперечностей в ході виконання покладених на них обов'язків. Нагальними залишаються питання підпорядкування різноманітних суб'єктів правоохоронної діяльності, неможливість вирішення яких здебільшого переростає у конфлікти між цілими відомствами, що в подальшому ускладнює та сповільнює швидкість надання допомоги громадянам, які зазнали противоправних дій чи підозрюються, що такі дії можуть бути проти них застосовані.

Як альтернатива державним органам в розвинутих країнах світу для захисту власних інтересів та виявлення правових порушень існує можливість звернення до приватних правоохоронних організацій серед яких найбільше виділяються охоронні та детективні агентства. Саме тому дослідження міжнародного досвіду у цій сфері дозволить створити сучасну та ефективну модель приватної детективної діяльності в Україні.

Стан дослідження. Вивченню зарубіжного досвіду приватної детективної діяльності присвяченні праці І. Керницького, В.Гришко, І. Швед та інших науковців. Зокрема К.Бугайчук проводить порівняльний аналіз ситуації, що склалася у сфері надання приватних детективних послуг серед провідних країн світу. І. Керницький, В. Андрієнко, І. Мігус, Я. Коваль, розглядаючи питання забезпечення фінансової безпеки, виділяють роль приватних детективних агентств. Аналіз загальносвітових підходів до

організації діяльності приватних правоохоронних організацій здійснюють В.Черков та П. Попов. А. Соломяна вивчає особливості діяльності приватних детективів як запобіжного впливу на злочинність. Дослідженню міжнародних особливостей взаємодії державних та недержавних правоохоронних органів присвячені роботи О. Чорного. І. Беззуб проводить порівняння зарубіжного досвіду законодавчого закріплення діяльності та повноважень приватних детективів із українськими реаліями. На сьогодні в Україні продовжуються створення власної моделі приватної детективної діяльності, тому існує потреба у поглибленому вивченні міжнародного досвіду функціонування різних національних моделей.

Метою статті є вивчення особливостей організації та функціонування приватної детективної діяльності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії для запозичення відповідної позитивної практики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Велика Британія є однією із країн, яка має значний позитивний досвід приватної детективної діяльності. В країні послугами приватних детективів та агентств користуються різні групи населення та суб'єкти підприємницької діяльності. Умовно розділимо клієнтів на фізичних та юридичних осіб. До першої групи належать приватні особи; представники іноземних клієнтів чи безпосередньо іноземці; юристи (адвокати), які потребують розширення доказової бази на користь клієнта в кримінальних чи цивільних судових процесах. До другої групи відносяться банки та інші фінансові установи; страхові компанії; торговельні об'єднання; підприємства роздрібною торгівлі; міжнародні кон-

сорціями тощо [10]. До приватних детективних агентств здебільшого звертаються клієнти, які не бажають широкого публічного розголосу під час розслідування. Гарантування таємниці клієнта один із головних постулатів діяльності будь-якого приватного детектива, адже скрупульозне виконання контрактних зобов'язань є запорукою формування позитивного іміджу приватного слідчого чи детективного агентства. Для британців важливо, щоб репутація осіб, які будуть займатися вирішенням їхніх проблем, була незаплямованою.

У регулюванні галузі приватних розслідувань Великої Британії існує ряд проблем. Питання регулювання діяльності приватних детективів неодноразово піднімалося, як державними органами влади, так і професійними спілками приватних слідчих. Закон про приватну безпеку 2001 року (Private Security Industry Act) включав у себе норму про ліцензування приватних слідчих, однак поки що вона не отримала вираження в окремому законодавчому акті [8]. Зокрема, серед британських фахівців йде дискусія щодо доцільності впровадження такого закону. Головним аргументом проти виступає можлива необхідність вже діючих приватних детективів проходити ліцензування за новими правилами. Окремі приватні детективи працюють не маючи спеціальної освіти, навичок та в минулому порушували закони. У липні 2013 року міністр внутрішніх справ Великої Британії висунув пропозицію про притягнення до кримінальної відповідальності тих приватних слідчих, які працюють без ліцензії. Наголошувалося на існуванні великої кількості ризиків порушення конфіденційності особистої інформації громадян в умовах функціонування нерегульованої системи, в

рамках якої продовжують діяти шахраї-детективи [9, с.23-24].

Законодавство не визначає приватного детектива, як окрему одну у відповідності до його професійної зайнятості. Натомість окреслюється рамки в котрих здійснюється приватна слідча діяльність, і ті особи, які виконують дану роботу, мають отримати ліцензію від позавідомчого державного органу — Security Industry Authority (далі — SIA), який створений у 2003 році та підзвітний міністерству внутрішніх справ. Інакше кажучи, ліцензуються не детективи, а окремі види діяльності.

SIA на сьогоднішній день ліцензує наступні види діяльності: Mapped Guarding який включає дозвіл на охорону приміщень від несанкціонованого доступу; захист майна від знищення чи пошкодження, від крадіжки або незаконного заволодіння; захист особи чи групи осіб від нападу або травм, які можуть бути заподіяні в результаті незаконних дій інших осіб. Така ліцензія включає, як забезпечення безпеки клієнта безпосередньо присутністю, так і можливість здійснювати діяльність віддалено (патрулювання чи збір інформації) для запобігання протиправним діям сторонніх осіб; Cash and Valuables in Transit надає дозвіл на захист майна від пошкодження чи знищення, крадіжки, включаючи перевезення в спеціально обладнаних для охоронних цілей транспортних засобах; Close Protection дозволяє здійснювати захист однієї особи чи групи людей від нападу, заподіяння шкоди чи нанесення травм; Door Supervision, як ліцензія, передбачає охорону та захист від злочинних дій громадських закладів чи окремих приміщень; Public Space Surveillance (CCTV) дає дозвіл на здійснення спостереження (контроль діяльності) в

громадських та приватних місцях чи ідентифікації окремої людини за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій; Security Guard передбачає ведення охоронної діяльності, яка не підпадає під попередньо зазначені види ліцензування; Key Holding дозволяє здійснювати охорону засобів доступу до приміщень чи будівель; Immobilisation, Restriction and Removal of Vehicles містить дозвіл на обмеження можливості руху транспортного засобу, включаючи встановлення спеціального обладнання, та подальше його переміщення [7].

Для здійснення повноцінної детективної діяльності достатньо володіти дома видами ліцензій SIA — дозволом на спостереження в громадських місцях та дозволом на введення охоронної діяльності. Підставою для роботи детективом є робота у агентстві, яке має офіційне право здійснювати детективну діяльність (тобто в коді послуг зазначений даний вид діяльності) та наявність документів, що підтверджують проходження спеціального навчання [1]. У 2016 році був прийнятий Investigatory Powers Act [4] (Акт про повноваження щодо слідства) котрий забороняє використання певних методів збору інформації приватними детективами, а саме: перегляд кореспонденції, звичайної та електронної пошти (збереження таємниці листування); прослуховування телефонних дзвінків. Також детективи мають право опитувати родичів, друзів, колег людини за якою ведеться спостереження чи збір інформації. Натомість загальним законодавством Великої Британії дозволено здійснювати такі види діяльності: проведення спостереження в громадських місцях; відслідковування пересувань об'єкта за допомогою встановлення спеціального GPS обладнання, яке дозволяє

оперативно реагувати на факти виявленої інформації; використання спеціальних електронних баз даних, якими користуються правоохоронці, юридичні та детективні агентства. Маються на увазі закриті для широкого загалу бази даних користування які є платними (наприклад база Земельного реєстру) [1]. Відзначимо, що близько 65 відсотків діючих сьогодні у Великій Британії приватних слідчих у минулому займалися поліцейською діяльністю [9, с.24].

Security Industry Authority у своїй доповіді за 2016-2017 роки при розгляді питання регулювання галузі приватних розслідувань визначає головні ризики, які існують для клієнтів детективних агентств та тих проти кого ведеться приватна слідча діяльність. Це може бути неналежний рівень обслуговування чи використання незаконних методів введення розслідування. Інколи в зоні ризику опиняються й приватні детективи. Розглянемо найпоширеніші незаконні методи, що використовуються в галузі приватних розслідувань у Великій Британії: позиціонування себе іншою особою для отримання необхідної інформації; незаконне спостереження; використання погроз, залякування від час розслідування чи спостереження; недостатня повага під час спілкування до свідків чи потерпілих; розрахунки за наданні послуги можуть здійснюватися авансом та безготівково, а це значно ускладнює пошук приватного детектива, що відмовився виконувати контрактні зобов'язання та розірвав всілякі контакти з клієнтом. Також SIA підкреслює необхідність пам'ятати про важливість особистих даних та можливість протиправного використання такої інформації проти клієнта в разі некомпетентності приватного детектива чи робітників агентства в цілому [9, с. 24].

Про порядність приватного детектива свідчить факт його членства в професійній спілці. Однією з найавторитетніших є Асоціація британських слідчих (Association of British Investigators). Вона функціонує із 1913 року та у своїй діяльності керується принципами професійної взаємодопомоги, захисту інтересів своїх членів та вдосконаленням методів роботи приватних слідчих [3]. Для ефективної структурної взаємодії спілка розділила види діяльності приватних слідчих на дев'ять категорій. Перша — General Investigations (загальне розслідування). До кола обов'язків приватних детективів входить: відслідковування фінансових активів; відвідування суду; вирішення питань пов'язаних з сімейними проблемами клієнта; перевірка фінансового стану; допомога у врегулюванні страхових випадків; розслідування фактів порушення авторських прав; вирішення проблем орендодавців та орендарів; складання звітів про спосіб життя; юридична допомога різних видів; збір необхідних доказів для позитивного вирішення справи клієнта; вивчення місця здійснення злочину; опитування свідків та причетних до справи клієнта тощо. Друга — Fraud Investigations (розслідування шахрайства). До цієї групи відноситься розслідування страхового шахрайства; економічних махінацій; фальсифікацій звітності; банківського шахрайства, в тому числі, пов'язаного з іпотечним кредитуванням. Третя — Process Serving and Litigation Support (підтримка судового процесу), передбачає допомогу клієнту під час досудового слідства або безпосередньо у ході судовому процесі; вирішення питань пов'язаних з: процедурою банкрутства; процесом розірвання шлюбу; домашнім насиллям; отримання показів свідків тощо. Четверта

— Road Traffic Accidents and Collisions (дорожньо-транспортні аварії та зіткнення). Відповідно до неї здійснюється реконструкція подій, що призвели до дорожньо-транспортної пригоди; встановлення ступенів відповідальності постраждалих осіб; допомога в отриманні доказів, що підтверджують невинуватість клієнта; отримання свідчень очевидців аварії; створення звіту з фотографіями та детальними планами (схемами) дорожньо-транспортної пригоди; вивчення характеру пошкоджень транспортного засобу. П'ята — Specialist and Forensic Services (криміналістичні експертизи), за якої здійснюється допомога в перевірці цифрової інформації (персонального комп'ютера, телефонна); проведення експертизи ДНК; перевірка відбитків пальців по власним базам даних; перевірка на детекторі брехні; встановлення хімічного складу речовин (для спростування звинувачень у незаконному зберіганні та розповсюдженні наркотиків). Шоста — Surveillance (спостереження), вона передбачає проведення різних видів спостереження: для встановлення факту подружньої зради; за діяльністю працівників на робочому місці; таємне спостереження; стеження за діяльністю у мережі Інтернет тощо. Сьома — Tracing and Status Reports (відстеження та звіти про стан), пропонується допомога у відстеженні активів особи та боржників; пошук інформації для відтворення історії сім'ї; проведення юридичної експертизи тощо. Восьма — Undercover Investigations (таємні розслідування). Такий вид діяльності включає у себе «роботу під прикриттям» — збір інформації під іншим ім'ям. Передбачає роботу по виявленню порушень на підприємстві, в корпоративному офісі та розслідування незаконної діяльності малих

кримінальних груп тощо. Дев'ята — Vehicle Investigations (розслідування пов'язані з транспортними засобами), дозволяє займатися відстежуванням автомобіля; розслідуванням підпалу чи навмисного пошкодження транспорту; виявленням фактів навмисно створеної дорожньо-транспортної пригоди тощо.

Велика Британія продовжує здійснювати кроки з врегулювання сфери приватних детективів. Передбачається запровадження вимог щодо володіння професійними навичками слідчого та відповідного рівня освіти. На сьогодні для тих, хто планує присвятити себе приватним розслідуванням, бажаним є складання тесту та отримання сертифікату IQ Level 3 Award for Professional Investigators (QCF). Його можуть проходити не тільки майбутні приватні детективи, а й вже діючі (таким чином вони підтверджують свій професійний рівень та компетентність) [2]. Для успішного проходження іспиту необхідно оволодіти знаннями, які розділені на два блоки — Principles of Planning and Reporting Investigations (принципи планування та звітування розслідувань) та Principles of Gathering and Using Information for Investigations (принципи збору та використання інформації для розслідувань) [5, с. 4]. Для проходження першого блоку необхідно знати, як встановлювати цілі та здійснювати розслідування; запобігати фактичному чи можливому конфлікту інтересів; повідомляти та представляти результати розслідування. Другий блок надає знання як вивчати та аналізувати отриману інформацію; проводити бесіду та опитування з людьми, що володіють необхідними відомостями; знати особливості проведення спостереження та вміти використовувати отриману в ході такої

діяльності інформацію; розуміти, як додержуватися безпеки та конфіденційності при веденні розслідування.

Для тих хто бажає стати приватним детективом, але немає жодного досвіду подібної роботи та не орієнтується в особливостях професії, існує можливість отримання іншого сертифікату — IQ Level 3 Certificate in Principles of Professional Private Investigation (RQF). За ним передбачається оволодіння знаннями з наступних тем: кримінальне розслідування та закон; основи ведення бізнесу приватного розслідування; введення у професію приватного слідчого; методи приватних слідчих; особливості взаємодії з клієнтом [6].

Також SIA розробила стандарти поведінки для приватних слідчих. Передбачається, що приватні детективи мають перед тим, як розпочинати розслідування, чи інший вид діяльності, повинні підтвердити особу клієнта та визначити наявність юридичного і морального права на проведення розслідування. Підкреслюється необхідність заздалегідь окреслювати цілі, строки роботи та методи, які будуть використовуватися. Важливим елементом позитивного іміджу детектива є вміння проявляти повагу до клієнта, колег з якими відбувається співпраця. Діяльність приватного слідчого не має шкодити його репутації, бо надалі це може кинути тінь на професію загалом. Не потрібно приховувати отриману в ході розслідування інформацію від замовника, тим паче, не використовувати проти нього. Під час діяльності приватний детектив має: дотримуватися чинного законодавства та не порушувати моральні, етичні норми встановлені у суспільстві; допомагати, коли цього потребує закон, державним органам та колегам; дотримуватися конфіден-

ційності та захищати інтереси клієнта; діяти справедливо, не проявляти дискримінації за ознакою раси, віросповідання, статті, інвалідності тощо. Зростаюча загроза інформаційних витоків вимагає від приватних слідчих необхідності гарантувати захист персональних даних клієнта [5, с. 19].

Висновки. Отже, британська модель приватної детективної діяльності має як свої позитивні риси, так недоліки. Це, по-перше, відсутність єдиного нормативного акту, який би здійснював регулювання галузі приватних розслідувань; по-друге, необхідність отримання декількох видів ліцензії від SIA для повноцінної роботи приватним детективом; по-третє, відсутність чітко прописаного вичерпного переліку вимог до майбутніх приватних слідчих. Визначенні недоліки планується виправити прийняттям спеціального закону.

Виділяючи позитивні моменти в системі регулювання діяльності приватних слідчих, які можуть бути розглянуті для впровадження в українську практику, наголосимо на наявності існуючих стандартів освітньої бази приватних детективів. Опанування двох типів освітніх програм, які повноцінно розкривають особливості професії, дозволяє ефективно орієнтуватися в галузі та полегшити перші кар'єрні кроки.

Окрім того, враховуючи, що британські клієнти прискіпливо ставляться до репутації приватних детективів та агентств, членство в авторитетних спілках гарантує не тільки необхідний рівень компетентності, а й дотримання професійного кодексу та контроль за виконанням зобов'язань, які бере на себе приватний слідчий. Показовий приклад — Асоціація британський слідчих, члени якої користуються повагою колег та довірою клієнтів. Її ана-

логом в нашій країні є Всеукраїнська асоціація приватних детективів. Створення подібних об'єднань в Україні, що будуть ефективно впливати на регулювання галузі приватних детективів, дозволило б розвивати професію.

Провідні детективні агентства Великої Британії пропонують широкий діапазон послуг, не тільки для приватних, а й юридичних осіб. Приватні детективи можуть надавати допомогу

в проведенні різних експертиз під час досудового розслідування, здійснювати збір інформації для клієнта, запобігати промислому шпигунству, виявляти крадіїв на виробництві. Цей перелік можна продовжувати. Важливим є варіативність послуг, що надаються. Саме тому в Україні необхідно покращувати професійний рівень приватних детективів для розширення сфери діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Как работают детективы в Великобритании. URL: <https://triumph-info.ru/2018/10/aleks-lure-kak-rabotayut-detektivy-v-velikobritanii> (дата звернення: 21.11.2018).
2. Academy of Professional Investigation. QCF. URL: <https://www.pi-academy.com/course/iq-level-3-award-professional-investigators-qcf> (дата звернення: 01.11.2018).
3. Association of British Investigators. URL: <https://www.theabi.org.uk> (дата звернення: 29.11.2018).
4. Investigatory Powers Act 2016. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/25/contents/enacted> (дата звернення: 10.11.2018).
5. IQ Level 3 Award for Professional Investigators (QCF). Specification. URL: <https://www.theabi.org.uk/assets/uploads/Academy/IQ%20L3%20Professional%20Investigators%20specification.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).
6. IQ Level 3 Certificate in Principles of Professional Private Investigation (RQF). URL: http://www.industryqualifications.org.uk/qualifications/database/plomino_documents/iq-level-3-certificate-in-principles-of-professional-private-investigation (дата звернення: 18.12.2018).
7. Licensable Activities. Security Industry Authority URL: <https://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/licensing-activities.aspx> (дата звернення: 10.12.2018).
8. Private Security Industry Act 2001. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/12/contents> (дата звернення: 28.11.2018).
9. Security Industry Authority Review 2016/17. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/703258/Security_Industry_Authority_Review_2016-17.pdf (дата звернення: 12.12.2018).
10. The clients of a private investigator. UKPIN. URL: http://www.ukpin.com/become_a_private_detective.html (дата звернення: 03.11.2018).

Клейман М.

Особенности деятельности частных детективов в Великобритании.

Аннотация. Исследованы особенности регулирования частной детективной деятельности в Соединенном Королевстве Великобритании и Северной Ирландии. Освещены основные положения законодательных актов в соответствии с которыми частные детективы оказывают детективные услуги населению. Рассмотрены виды и содержание лицензий для полноценной детективной деятельности.

Ключевые слова: частный детектив, расследование, лицензирование, ассоциация, Великобритания.

M. Kleyman

The peculiarities of work of private detectives in Great Britain.

Summary. The features of regulation of private detective activity in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland are investigated. The main provisions of legislation according to which private investigators provide detective services to the population are given. The types and content of licenses for full detective work are considered.

Keywords: private detective, investigation, licensing, association, United Kingdom.

